

PIOTR KOŁAKOWSKI

AKADEMIA POMORSKA W SŁUPSKU

Z NIEMIECKICH PRZYGOTOWAŃ DO WOJNY Z POLSKĄ W 1939 ROKU

Wiosną 1939 r., w związku z szybko postępującymi przygotowaniem Niemiec hitlerowskich do wojny, Oddział II Sztabu Głównego WP zintensyfikował działalność wywiadowczą na tym kierunku. Podstawowe znaczenie dla „dwójki” miały kwestie dotyczące ustalenia ustawicznie zmieniającego się O de B, a także stanów liczebnych jednostek, ich dyslokacji oraz spraw związanych z możliwościami mobilizacyjnymi Wehrmachtu. Wiadomości napływające do centrali polskiego wywiadu wojskowego wyraźnie wskazywały na rosnącą potęgę militarną III Rzeszy oraz jej agresywne zamiary¹.

Od marca 1939 r. Oddział II zaczął stopniowo przechodzić na organizację wojenną, na co bezpośredni wpływ miało zaostrzenie stosunków polsko-niemieckich, a także zajęcie przez oddziały Wehrmachtu Pragi i rozbięcie państwa czecho-słowackiego, zajęcie Kłajpedy oraz całkowite podporządkowanie Bratysławy². Pospiesznie zaczęto kontynuować zaniedbane wcześniej w „dwójce” prace mobilizacyjne, mające na celu przygotowanie agentury na wypadek wojny. Rozpoczęto przygotowania do wzmocnienia kadrowego centrali Oddziału II, jego terenowych ekspozytur oraz placówek wywiadu strategicznego działających na Niemcy. Wzmocnienie aparatu informacyjnego było możliwe dzięki decyzji szefa Sztabu Głównego gen. Wacława Stachewicza z kwietnia 1939 r. nieliczenia się ze środkami finansowymi w pracy wywiadowczej na III Rzeszę. Dzięki temu przystąpiono również do uzupełnienia wyposażenia technicznego wywiadu wojskowego, w tym m.in. w radiostacje³.

---

¹ Zob. szerzej A. Woźny, *Niemieckie przygotowania do wojny z Polską w ocenach polskich naczelnych władz wojskowych w latach 1933-1939*, Warszawa 2000, s. 257 i nn.; P. Kołakowski, *Czas próby. Polski wywiad wojskowy wobec groźby wybuchu wojny w 1939 roku*, Warszawa 2012, s. 115 i nn.; R. Majzner, *Polski wywiad wojskowy wobec polityki III Rzeszy 1933-1939*, Toruń 2006, s. 193 i nn.

² Wojskowe Biuro Badań Historycznych, I/3/60, ppłk L. Sadowski, Oddział II Sztabu Głównego. Rezultaty pracy pokojowej i udział w przygotowaniach do wojny, mps; *Funkcjonowanie Oddziału II Sztabu Głównego w 1939 roku. Sprawozdanie płk. dypl. Józefa Smoleńskiego z 1 XI 1939 r.*, oprac. A. Grzywacz, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 2005, z. 151, s. 78.

³ Tamże, s. 76; P. Kołakowski, *Czas próby...*, s. 110-111.

W kwietniu 1939 r. szczególną uwagę Oddziału II zwróciło uaktywnienie się lotnictwa niemieckiego. Zaobserwowano przede wszystkim intensywne manewry, budowę nowych i rozbudowę starych lotnisk, a także częste ćwiczenia obrony przeciwlotniczej. Otrzymano też błędną informację o rzekomej mobilizacji jednostek niemieckich na Dolnym Śląsku⁴. Zasadniczo jednak w kwietniu wywiad donosił naczelnym władzom wojskowym II Rzeczypospolitej o „spokoju” panującym na Morawach, w Prusach Wschodnich, na przedpolu Poznańskiego i w Wolnym Mieście Gdańsku. Nie oznacza to, iż do centrali nie wpływały wiadomości niepokojące, jak na przykład w pierwszych dniach tego miesiąca o przejęciu przez Niemców w Wojskowym Instytucie Geograficznym w Pradze map Polski⁵. Nieustannie dochodziło do naruszania granicy polskiej przez samoloty niemieckie. Zarówno placówki wywiadu strategicznego w III Rzeszy, jak i Ekspozytura nr 3 w Bydgoszczy i Ekspozytura nr 4 w Katowicach informowały o wzroście nastrojów antypolskich oraz ostrej i agresywnej kampanii prasowej prowadzonej przeciwko państwu polskiemu. W kwietniu 1939 r. nie zaszły jednak w położeniu wojskowym II Rzeczypospolitej większe zmiany. Wywiad informował o normalnych ćwiczeniach w garnizonach i na poligonach. Nie stwierdzono intensywnych transportów wojskowych w kierunku granicy polskiej. W związku z tym nie zaobserwowano również żadnych objawów koncentracji⁶.

Prezentowane sprawozdanie Oddziału II Sztabu Głównego nr 41, sporządzone 22 kwietnia 1939 r., przedstawia zakres informacji, jakimi dysponował wywiad wojskowy II Rzeczypospolitej tego dnia. Pochodzi ono ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie-Rembertowie, z zespołu Oddział II Sztabu Głównego (Generalnego) Wojska Polskiego, sygn. I.303.4.3884. Dokument został zaopatrzony w niezbędny aparat naukowy – przypisy rzeczowe. Do minimum ograniczono również korektę stylistyczną, a zabiegi redakcyjne obejmowały jedynie usunięcie błędów interpunkcyjnych i ortograficznych. Chodziło przede wszystkim o możliwe pełne oddanie typowego języka, którym posługiwano się w centrali wywiadu wojskowego. Przygotowując dokument do druku, zachowano jego oryginalny układ graficzny.

Wiadomości z odcinka niemieckiego.

CZĘŚĆ I OGÓLNA

1. – Położenie ogólne.

W Prusach Wschodnich, oddziały 1. i 2. d.p. w garnizonach Königsberg⁷, Marienburg⁸, Marienwerder⁹ były w dn. 20 IV na miejscu.

⁴ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), Oddział II Sztabu Głównego (Generalnego) Wojska Polskiego (dalej: Oddział II SGWP), I.303.4.3884, Sprawozdanie informacyjne nr 49 z 29 IV 1939 r. (30 IV 1939 r.).

⁵ CAW Oddział II SGWP, I.303.4.3900, Sprawozdanie informacyjne nr 34 z 14 IV 1939 r. (15 IV 1939 r.); P. Kolakowski, *Między Warszawą a Pragą. Polsko-czechosłowackie stosunki wojskowo-polityczne 1918-1939*, Warszawa 2007, s. 599.

⁶ CAW, Oddział II SGWP, I.303.4.3900, Dziennik wiadomości nr 22 z 2 IV 1939 r.; CAW, Oddział II SGWP, I.303.4.3884, Sprawozdanie informacyjne nr 28 z 8 IV 1939 r. (9 IV 1939 r.).

⁷ Królewiec.

⁸ Malbork.

⁹ Kwidzyn.

Do Gdańska, wg niesprawdzonych wiadomości, miało przybyć w dniu 20 IV 15 samolotów wojskowych z Prus Wschodnich.

Ze Śląska wpłynęły przez Ekspozyturę nr 4 meldunki, potwierdzające o powrocie z Czech oddziałów do garnizonów: Oppeln¹⁰, Gleiwitz¹¹, Brieg¹² i Neisse¹³.

W Czechach, w rejonie Pragi znajdują się różne oddziały z różnych dywizji z głębi Rzeszy.

Z głębi Rzeszy wpłynęły wiadomości:

Z poważnego źródła potwierdzające nieobecność w garnizonach niektórych oddziałów 44. d.p., 2. d.panc. I 4. d.lekkiej w Wien oraz 3. d.panc. w Stahnsdorf k. Berlina.

Główne siły floty niemieckiej znajdują się w Kiel i Wilhelmshaven, lekkie jednostki w portach wzdłuż całego Bałtyku.

2. – Lotnictwo.

Wg meldunku placówki agencji w Wien¹⁴ pojawiły się: 44. p.art.plotn. (Essen) i 86. p.art.plotn. (Weimar).

Ekspozytura nr 4 melduje, że w Pradze stwierdzono 23. p.art.plotn. (Dresden).

O naruszeniu granicy przez samoloty otrzymano w dn. 21 IV meldunki:

Na Pomorzu – o godz. 8.50 dwa nierozpoznane samoloty przeleciały granicę pod Łąki-Glisno (30 km płn.-zach. Chojnice) z kierunku płd. zach. na pn. wsch.

– O godz. 9.05 niemiecki samolot sportowy przeleciał obok baterii Redłowo na kierunku płd. zach. na płd., wysokość lotu 2000 m.

3. – Jednostki szybkie i pancerne.

Wg wiadomości prasowych w defiladzie berlińskiej dnia 20 IV brały udział: 2. d.lekka (Gera), 20. zmot.d.p. (Hamburg), 1. d.panc. (Potsdam). Poważne źródło podaje: –17 IV nie było w swoim garnizonie w Wien 3. p.czołg. z 2. d.panc., 102. p.art. z 4. d.lekk., –18 IV nie było w swoim garnizonie w Stahnsdorf 62. baonu łączn. z XVI korpusu, 3. oddz. rozpoznawczego i 39. baonu łączn. z 3. d.panc. (Prawdopodobnie oddziały te pozostają nadal w Czechach). –Natomiast 18 IV był w garnizonie w Wünsdorf 5. p.czołgów z 3. d.panc. (prawdopodobnie części tego pułku, gdyż gros było i jest dotychczas meldowane w Czechach).

Placówka agencyjna melduje:

– 29. d.p.zmot (Erfurt) powróciła z Czecho-Słowacji w dniu 17 IV. Obecnie żołnierze otrzymują krótkie urlopy. W najbliższych dniach oddziały tej dywizji wyjeżdżają podobno na ćwiczenia w okolicy Bodensee (być może do obozu ćwiczeń Hueberg lub Mittenwald),

– części oddziałów 1. dyw.panc. (Weimar), 2. d.lekk. (Gera) i 29. d.p.zmot. (Erfurt) brały udział 20 IV w uroczystościach w swoich garnizonach, a część na ten dzień wyjechała do Berlina,

¹⁰ Opole.

¹¹ Gliwice.

¹² Brzeg.

¹³ Nysa.

¹⁴ Była to placówka wywiadowcza „Durazzo”, działająca przy Konsulacie Generalnym RP w Wiedniu. Kierował nią mjr Otto Marcinek.

– 19 IV widziano w Pradze: 5. p.czołg. i 39. baon ppanc. z 3. d.panc., 5. p.p. z 2. d.p.zmot.

4. – Położenie polityczne i nastroje.

Jeden z informatorów Ekspozytury nr 3, który ostatnio bawił w Berlinie, podaje o nastrojach w Rzeszy: Ogół ludności nie życzy sobie wojny, niemniej z wojną się liczy.

O Polsce mówią z lekceważeniem. Niektóre sfery niemieckie są zdania, że Niemcy nie powinni zaczepiać Polski, lecz tylko prowokować i dopiero gdy Polska i inne państwa uderzą – całą siłą rzucić się na Polskę i zmiażdżyć ją. W tym wypadku naród niemiecki jak jeden mąż stanie przy boku Hitlera.

Sfery opozycyjne natomiast twierdzą, że Niemcy ze względów gospodarczych nie są w stanie obecnie prowadzić wojny na kilka frontów. Opozycja ma być dość silna i w razie wybuchu wojny będzie działać na szkodę Hitlera.

Urzednicy czescy likwidujący konsulatus w Krakowie opowiadali, że Czesi są coraz bardziej niezadowoleni z protektoratu Niemiec. Gestapo ciągle przeprowadza rewizje i aresztowania, aresztowani są wywożeni w głąb Niemiec.

Według wiadomości agencyjnych wywiad niemiecki werbuje dla siebie b. oficerów armii czeskiej i wysyła ich jako uciekinierów do Polski z zadaniem zgłaszania swych usług naszemu wywiadowi.

W Gdańsku w nocy z 18 na 19 IV wybito szyby w lokalu polskiej placówki celnej w Kalthof¹⁵ oraz rozebrano część płotu przy ogrodzie tej placówki. We wczesnych godzinach rannych dnia 21 IV wybito również 5 szyb w polskiej szkole handlowej przy Langgarten¹⁶ oraz posmarowano smołą ochronkę polską na przedmieściu Gdańska.

Na 22 IV ma być zwołany Volkstag¹⁷ dla zdecydowania o losach Gdańska.

Prasa niemiecka z dnia 20 IV br. poświęca dużo uwagi uroczystościom z okazji obchodu rocznicy urodzin Kanclerza Hitlera. Inne zagadnienia odsunięto całkowicie na drugi plan.

Wiadomości o Polsce były skąpe. Przeważnie o charakterze informacyjnym. Wypadków o rzekomych prześladowaniach mniejszości niemieckiej w Polsce – nie notowano.

CZĘŚĆ II SZCZEGÓŁOWA

1. – Prusy Wschodnie.

Ekspozytura nr 3 melduje, że 20 IV wszystkie oddziały w garnizonach Königsberg, Marienburg i Marienwerder były na miejscu.

Według meldunku KOP rezerwiści niektórych kategorii rocznika 1912 (być może specjaliści) otrzymali około 19 IV imienne wezwania i wyjechali do oddziałów, stacjonujących na granicy niemiecko-francuskiej.

¹⁵ Kałdowo.

¹⁶ Ul. Długie Ogrody.

¹⁷ Parlament Wolnego Miasta Gdańska.

2. – Gdańsk.

Ruch w dniu 19 IV – normalny.

Według niesprawdzonych wiadomości z Dtwa Floty w dn. 20 IV miało przybyć do Gdańska 15 samolotów wojsk. z Prus Wschodnich.

3. – Pomorze.

Według niesprawdzonych wiadomości Straży Granicznej z dnia 17 IV przybyły do Bütow¹⁸ oddziały piechoty, artylerii i broni panc., które w dn. 20 IV miały przeprowadzić większe ćwiczenia w tym rejonie. (Ze względu na uroczystości w dn. 20 IV – wiadomość mało prawdopodobna).

18 i 19 IV przejechało w normalnych pociągach tranzytowych za biletami wojskowymi: z Prus do Rzeszy – 93 osoby, z Rzeszy do Prus – 387 osób, a poza tym 150 członków SA oraz 860 chłopców i dziewcząt do obozów na terenie Prus.

4. – Przedpole Poznańskiego i Śląska.

Ekspozytura nr 4 przedstawiła następujące meldunki:

– 17 IV w Oppeln widziano: 14. p.strz. i 116. p.art. z 5. d.panc., I/77 baon łączn. (z 5. d.panc?), 8. baon łączn. z 8. d.p. (dotychczasowy jego stały garnizon był Neustadt¹⁹),

– 18 IV w Neisse stwierdzono: 1-8 komp. 38. p.p., 8. baon sap. i 44. pac. z 8. d.p.

– 18 IV w Brieg stwierdzono: cały 15. baon c.k.m., 48. baon sap., lecz nie wiadomo, czy cały.

– 19 IV stwierdzono w Glewitz obecność 84. p.p. i 8. pal. Z 8. d.p.

– Na dworcu kol. w Neumittelwalde²⁰ rzekomo przygotowano wszystkie obiekty kolejowe do zniszczeń, a w powiecie Gr. Wartenberg²¹ podminowano mosty.

W dniu 20 IV zanotowano w rej. Grünberg-Guben-Crossen²² grupę radiostacji polowych w składzie 4 stacji.

5. – Słowacja.

Według niesprawdzonej informacji Straży Granicznej w dniu 16 IV przybyła do Żiliny piechota niemiecka, rzekomo cała dywizja. (Prawdopodobnie jest to stwierdzony już poprzednio 100. p.p.).

6. – Czechy i Morawy.

Według meldunku Ekspozytury nr 3 dnia 19 IV w Pradze widziano: 5. p.p. z 2. d.p.zmot. (Stettin), 13. p.p. z 25 d.p. (Ludwigsburg), 31. p.p. z 24. d.p. (Chemnitz), 5. p.czołg. i 39. baon ppanc. z 3. d.panc. (Berlin) oraz 39. oddz. rozp. dotychczas nie rozpoznany. Ekspozytura przypuszcza, że są to oddziały mające wejść w skład nowych dywizji, które mają być sformowane w rejonie Pragi. Poza tym Ekspozytura nr 4 melduje:

¹⁸ Bytów.

¹⁹ Nowe Miasto.

²⁰ Międzybórz.

²¹ Syców.

²² Zielona Góra-Gubin-Krosno.

– 19 IV znajdowały się: 37. p.p. z. d.p. (Bielefeld) w Olmütz, 12. p.p. z 31. d.p. (Braunschweig) w M. Schönberg, 5. p.strz. (nieznany) w Freiwaldau pn. zach. (Troppau),

– Komendantem w Olmütz jest gen. Milch²³,

– W Pradze ma znajdować się dyon 8. p.kaw.

– W Sudetach został zarządzony pobór roczników 1906-1917 rzekomo także i narodowości czeskiej.

– W Freudenthal, Littau, Prerau i Hulczyn szkoły w większości są opróżnione i przygotowane na szpitale wojskowe.

– Według przygodnych informacji z terenu Olmütz – władze niemieckie werbują byłych oficerów czeskich do wywiadu niemieckiego i jako uciekinierów wysyłają do Polski, aby zgłaszali swoje usługi naszemu wywiadowi.

– W dn. 20 IV zanotowano około 17 radiostacji polowych na terenie pn. Czech i pn. Moraw.

7. – Rzesza.

Według wiadomości z poważnego źródła:

– 17 IV nie był w swoim garnizonie Wien: 134. p.p. i 109. p.art. z 44. d.p., 3. p.czołg. z 2. d.panc., 102. p.art. z 4. d.lekk.

– 18 IV były nieobecne w swoim garnizonie w Stahnsdorf (koło Berlina) pozostające na Morawach: 62. baon łączn. Z 3. d.panc.

Natomiast był 18 IV w swoim garnizonie w Wünsdorf 5. p.czołg z 3. d.pac. (prawdopodobnie chodzi tu o część tego pułku, gdyż gros było i jest dotychczas meldowane w Czechach).

Placówka agencyjna melduje:

W defiladzie w dniu 20 IV brały udział w swoich garnizonach: wszystkie oddziały Frankfurt n.M (15. d.p.), w Fulda I/51. pac., w Eisenach I/66. p.czołg., w Gotha I/71. p.p. i 29. oddział rozp.

Na terenie Wiednia kursują pogłoski, że Niemcy koncentrują obecnie wielkie siły na południu. Mówi się o uderzeniu na Szwajcarię.

Dnia 20 IV zanotowano w rejonie Berlina i na wschód od Berlina 2 grupy radiostacji lotnictwa wojskowego, razem 17 stacji.

8. – Flota.

Dnia 20 IV główne siły floty w Kiel i Wilhelmshaven. Jeden krążownik płynął do Kłajpedy.

W rejonie Kiel – 3. flotylla okrętów podwodnych.

W Lübeck – 1. flotylla ścigaczy (6 jedn.).

W Kolberg²⁴ – 1 flotylla kutrów traulowych (8 jedn.).

W Stolpmünde²⁵ – 2. flotylla kutrów traulowych.

²³ Erhard Milch (1892-1972), niemiecki lotnik. Współpracował z Hermannem Göringiem przy tworzeniu Luftwaffe. Od 1933 r. był jego zastępcą odpowiedzialnym za produkcję zbrojeniową. 1 listopada 1938 r. mianowany generałem.

²⁴ Kołobrzeg.

²⁵ Ustka.

-
W Swinemünde ²⁶	– 1 kontrtorpedowiec, 2 torpedowce i 2. flotyła trawlerów.
W Pillau	– 1 kontrtorpedowiec.
W Kłajpedzie	– flotyła eskortowców (4 jednostki), 1 flotyła trawlerów i 1 kontrtorpedowiec; jednostki te mają pozostać w Kłajpedzie do 24 IV, po czym mają przejść przez Pillau do Kiel.
W Królewcu	– 1 torpedowiec; 24 IV ma płynąć do Kolberg.

---

²⁶ Świnoujście.

RECENZJE * OMÓWIENIA

